

Az együttműködés színterei

Magyarország és az ENSZ szervezetei

A nemzetközi és a magyar közvélemény csupán töredékes ismeretekkel rendelkezik az ENSZ globális intézményrendszeréről, amelynek normaalkotó, szabályzó és ellenőrző tevékenysége az emberi lét szinte minden szférájára kihat az élelmezéstől az egészségügyig, a kultúrától a nukleáris biztonságig.

Az ENSZ-intézmények, főként azok titkárságainak iratai arról tanúskodnak, hogy Magyarország sokkal kevésbé volt elszigetelve a nyugati világtól, mint ahogyan azt a közvélekedés és részben a szakirodalom sugallja. Kelet-Közép-Európa szovjetizálása ellenére az Európa „vasfüggönnyel” elválasztott két fele közötti technikai jellegű intenzív és rendszeres kapcsolatok a vizsgált ENSZ-intézmények révén az 1940-es évek végén és az 1950-es évek során is fennmaradtak. Példaként hozhatjuk fel az ENSZ Genfi Hivatalának különféle részlegei és a Központi Statisztikai Hivatal vagy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet és a magyar szervek közti levelezés iratait. A kapcsolatok egyre szélesedtek és erősödtek az évtizedek során. A levéltári iratok az illetékes magyar hatóságokkal folytatott különböző szintű tárgyalások megsokszorozódását mutatják (példaként említhetők az Európai Gazdasági Bizottság főtitkárának, Vladimir Velebitnek a magyarországi látogatásai), és egyúttal azt is, hogy a kölcsönös látogatások légköre egyre barátságosabbá vált. A magyar szakértők szakmai színvonalának folyamatos növekedése egyre magasabb hivatalokba való kinevezésükben, valamint számos konferencia és szakmai szeminárium magyarországi megrendezésében egyaránt lemérhető. Így például a Meteorológiai Világszervezet Vízügyi Bizottsága, amelynek elnöke Starosolszky Ödön volt, 1986-ban Budapesten ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját.

Fontos hangsúlyozni, hogy az 1956-os magyar forradalom leverése a szovjet hadsereg által és a Kádár-kormány létrehozása alig hatott a genfi ENSZ-intézmények és Magyarország közti viszony alakulására, annak ellenére, hogy a magyar kormányt a NATO-országok több évig tartó diplomáciai bojkottja sújtotta. Az ENSZ és Magyarország közti kapcsolatok fenntartására, sőt elmélyítésére irányuló kölcsönös törekvés az egész vizsgált korszakban megfigyelhető.

Eddigi kutatásaim arra a feltevésre vezettek, hogy míg az Egyesült Nemzetek politikai intézményei – mint a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács – a nyugati és a keleti blokk közötti konfliktus és versengés szokásos és a világsajtóban bőségesen bemutatott színterei voltak, addig az ENSZ-család technikai jellegű szervezetei nagyban hozzájárultak a hidegháború következtében megosztott európai orszá-

gok és országcsoportok közti kapcsolatok fenntartásához és megerősítéséhez. Ennek alapján a globalizáció (a nemzetközi szervezetek tekintetében is) sokkal mélyebb és tartósabb folyamatnak tűnik, mint a hidegháborús szembenállás.

A Magyarország és az ENSZ közti kapcsolatok részletekbe menő, alapos vizsgálatához – figyelembe véve az összegyűjtött és a még fel nem tárt hatalmas mennyiségű forrásanyagot, valamint a téma szélességét és komplexitását – egy kutatócsoport létrehozását határoztuk el, amely 2024. július 2-án alakult meg a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet keretében. A tervezett publikációk két fő kérdésre keresik a választ. Egyrészt azt vizsgálják, hogy az ENSZ intézményrendszerének és döntéseinek milyen hatásai figyelhetők meg Magyarországon az egyes területeken (mezőgazdaság, egészségügy, kultúra stb.). Másrészt a szerzők azt tanulmányozzák, hogy Magyarország (a kormányzat és annak alrendszerei) miként befolyásolta a világszervezetben meghozott döntéseket.

A témáról rendelkezésre álló szakirodalom csekély és elavult. Különösen fontosnak tartjuk az alapos, lehetőség szerint mindenre kiterjedő forrásfeltárást és -feldolgozást. Minden résztéma megírásához a következő három levéltári forráscsoportot kívánjuk felhasználni: a) magyar kormányzati (külügyi és egyéb minisztériumi) és pártokumentumok 2014-ig (pártanyagok 1989-ig); b) az adott ENSZ-intézmények hivatalos, nyilvános dokumentumai és a titkárságok belső levéltári anyaga; c) a nyugati nagyhatalmak külügyi iratai (amerikai, angol és francia). Az oral history interjúk elkészítésének is nagy jelentőséget tulajdonítunk. Az egyes résztémákat interdiszciplináris megközelítéssel dolgozzuk fel, aminek során a történettudomány, a politológia és a jogtudomány módszereit egyaránt alkalmazzuk. Ennek különös jelentőséget ad a kutatás hatókörének kiterjesztése napjainkig.

Az alábbiakban olvasható három tanulmány e munka első néhány gyümölcse. László Szabolcs írása azt mutatja be, hogy a Kodály-módszer nemzetközivé válását az 1960-as években miként segítette elő Magyarországnak az UNESCO-val és a Zenei Nevelés Nemzetközi Társaságával (ISME) fenntartott kapcsolata. Kaszás Veronika tanulmánya a magyar kormányzat és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának a rendszerváltás éveiben megújult kapcsolatait elemzi, amelyekre a Magyarországra beáramló menekültömegek fogadása során jelentkező kihívások, a szocializmus öröksége és a nyugati országok igényei egymással párhuzamosan hatottak. Szenté-Varga Mónika az ENSZ első választási megfigyelői missziójának (1990. február, Nicaragua) történetébe nyújt bepillantást. A nemzetközi megfigyelők munkájában – röviddel a magyarországi parlamenti választások előtt – magyarok is részt vettek.

Kecskés D. Gusztáv